

DECEMBER 2004

Aktstycket

Medlemsblad från ArkivCentrum Örebro län

.....

*En glad och treflig
Jul önskas af*

ArkivCentrum
Örebro län

2004 har varit ett intensivt år för oss på Arkiv-Centrum, arbetsamt och spännande och det känns skönt att gå mot en tid av vila och återhämtning inför nya utmaningar. Det är inte bara vi som sliter. Kraven på alla har ökat. Mer ska utföras, på kortare tid och med mindre resurser. I en sådan tid är jul- och nyårshelgerna särskilt välkomna. Vi önskar alla Aktstyckets läsare en fröjdefull och vilsam jul med tid för återhämtande av krafter och för eftertanke.

bygdegård fint in. Men före den återger vi en julberättelse från en annan skrivkampanj, *Karin Hultgrens* detaljrika skildring av sin barndoms jul i Lesjöfors i början av förra seklet. Den stammar från kampanjen *Så var det på min tid*.

Från arbetet med *Bildningsborg och Syndanäste* finns en intressant dokumentation från en folkpark som sedan länge skattat åt förgängelsen, den i Östansjö. *Håkan Henrikson* och *Bo Fransson* gör den presentationen. Företags-

*God jul och
Gott nytt år!*

Det har blivit tradition att vi bjudit våra medlemmar och läsare i övrigt på lite blandad julläsning. Så också i år. Det kan inte ha undgått någon av Aktstyckets läsare att arkivet under de senaste två åren har sysslat med den folkliga kultur som kommit till uttryck i bygdegårdar, folkets hus och folkparker. Det har skett inom ramen för projektet *Bildningsborg och Syndanäste*. Årets mest spektakulära satsning för arkivets del har varit höstens utgivning av boken *Det var dans i Folkets Park. Minnen från den svenska folkparken*. Ett stort antal bidrag kom in till den, men alla kunde tyvärr inte beredas plats, trots att de var välskrivna och intressanta. Vi hoppas framdeles att kunna publicera en del av dem för Aktstyckets läsare.

I detta nummer passar *Mildred Engströms* berättelse från den kal-
la krigsvintern 1942 och Axbergs

arkivets *Carl Magnus Lindgren* berättar i en artikel om några bryggeriarkiv han förtecknat och om en synnerligen ovanlig och spännande personlighet som dykt upp i materialet; bryggeridirektören *m Alfons Loewenstern*.

Vi berättar också om boksläp-
pet och bokmässan och avslutningsvis skriver ArkivCentrums egen populärmusikexpert *Bo Fransson* om den legendariske musikern och artisten *Sven Arefeldt*, bördig från Lindesberg.

Den som är specialintresserad av bygdegårdar, folkets hus och parker i Örebro län uppmanas att följa vårt arbete på:

www.folkpark.nu

Göran Henrikson

Glädjande besked

ArkivCentrum Örebro län har nyligen fått besked av Volvo Construction Equipment Cabs AB i Hallsberg att vi har fått förtroendet att ordna och förteckna deras digra historiska arkiv, dvs dess föregångare *AB Joh. Thermo-ænius & Son* samt *Volvo BM AB*. Ordningsarbetet skall ske under vintern-våren 2005.

Med anledning av Äldreåret i Örebro län 1980 initierade landstinget en skivrarverksamhet för äldre länsbor under rubriken »Så var det på min tid«, ett projekt som året därpå resulterade i en bok med samma namn. Både de publicerade och opublicerade berättelserna bevaras för framtiden på ArkivCentrum i Örebro.

Ett av de 270 bidrag som kom in under våren och sommaren skrevs av då 70-åriga Karin Hultgren i Karlskoga. Karin, som avled 1987, skrev för hand ner en berättelse om sin barndoms jul i Lesjöfors, där hennes far arbetade som rättare, och den historien fyller väl sin plats i Aktstycket inför den stundande julhelgen.

Jul, jul, strålande jul!

Det började nästan i oktober, det där med all föraning om en stundande jul. Marken kunde vara hårdfrusen redan i oktober, med rimfrost på träden.

■■■ Och det var då som det skulle rivas potatis till potatismjöl. Proceduren föregicks ju ute och då var det i regel kallt, för fick det inte vara regnigt när den skulle äga rum. Jag minns att mor och far höll till vid brunnen, där de hade en sorts stor kvarn, som malde potatisen. Flera grannfamiljer var samlade samtidigt.

Det var mycket spännande för oss barn. Allt som har med julförberedelser att göra är ju alltid fyllt av spänning.

Till julen behövdes det potatismjöl och det räckte sedan även för det kommande årets behov. Det blev väl billigare att göra själv än att köpa det i affär.

Så gick hösten och man väntade mer och mer på julen.

I november månad var sjöarna i regel hårdfrusna så att man kunde roa sig med skridskoåkning. Mina första stapplande skär gjorde jag på ett litet igenfrusen vattenhål i skogen bredvid vårt hem. Jag höll mig i stakarna på en kälke. Det dröjde litet innan man blev så modig att man kunde släppa kälken.

När man så småningom blev lite mer avancerad fick man gå till sjön och åka på isen. Då var det inte så vanligt med bandyspel, utan man kunde ostört åka

omkring kors och tvärs över isen utan att vara i vägen för någon klubba och göra omväxlande åttor och »rovor«. Ibland var vi många som åkte i en lång rad och höll varandra i händerna.

När man till sist motvilligt lämnade isen, för att det började mörkna, så gjorde det förskräckligt ont i vristerna när man fått av sig skridskorna. Skridskorna var ju fastbundna med läderremmar. Om då någon gosse ville vara artig kavaljer och hjälpa till att knyta av skridskorna, fick man försöka visa upp ett skridskoromantiskt leende och inte med en min visa vilka smärtor man kände.

Snön kom och med den kom skidor, sparkstötting och kälke fram.

Beredning av potatismjöl anno dazumal.

Hela tiden fanns väntan på julen och man undrade om tomten kanske ville låna ens kälke för att dra alla julklapparna på.

Så var det det stora skorp-baket, som gjordes ganska långt före jul. Jag minns att jag alltid undrade hur mamma kunde rulla bullar med bägge händerna på en gång och över hur de kunde bli så lika stora och så runda. Det blev så mycket bullar, så torkningen fick anstå till nästa dag. Sedan var det mycket viktigt med eldningen i spisen, så att det inte blev för varmt. Sedan fick vi smakskorpor att knapra på.

En stämningsfylld tid var också Lucia. Det korades ingen samhallets Lucia då, men vi gjorde det festligt i hemmen.

Så var tiden inne att slakta julgrisen. Det var oerhört spännande när den gamle mannen, som brukade hjälpa till, kom tidigt på morgonen till tvättstugan vid

sjön, där slakten ägde rum. Nog var det hjärtskärande att höra grisens protester, när de drog iväg med honom.

Och det var lite vemodigt att se den roliga nassen komma tillbaka på en kälke – död. Men sedan blev det bråttom att göra i ordning allt möjligt gott av grisen. Nästan det första vi fick efteråt det var blodplättar. Och så blev det ju korv och pölsa, revbensspjäll och skinka och mycket annat.

Särskilt roligt var det när mamma och en hjälpfru gjorde korv. Det var så mycket potatis som skulle skalas till korvlagningen. Det gick åt mycket för vi var många i familjen. Så blev då korvsmeten färdig till sist och det var så roligt när mamma satte fjälster på en tratt på köttkvarnen och jag fick hjälpa till att dra kvarnen. Jag blev sedan strängeligen tillsagd att gå och lägga

mig, men jag ville inte, fast det var sent. Det var ju så roligt att se hur korven kom till och först när jag fått min egna lilla, lilla korv ihopknuten kunde jag gå till sängs.

Det stora julbaket var också roligt. Det blev alltid de traditionella sorterna: klenäter, mandelmusslor, pepparkakor – både hjärtan och gubbar – stjärnor, spritsar och mörkakor med en klick hallonsylt i mitten. Det skulle vara många sorter. Och så naturligtvis saffransbröd.

Det sista som skulle göras var städningen, men då trivdes man mindre. Det blev kallt och olustigt. Men o så fint det blev sedan med nyskurade golv, rena mattor och blankputsad koppar.

Någon dag före julafton kom pappa hem med julgranen, som han fått hämta på stallbacken, där ett stort lass granar körts fram från brukets skogar. Alla

vid gården fick sina granar gratis. Granen skulle stå vid trappan ett par dagar för att acklimatisera sig innan den togs in.

Till sist var det då dan före dan före dan och man nästan svävade i luften av spänd förväntan.

På julaftonsmorgonen tog pappa in granen och satte den i en fot. Innan han gick in stampade han av sig snön på trappan. Det lät på något märkvärdigt sätt, tyckte jag. Kunde det vara tomten, som kom redan? Ni vet alla, att det där med stampet på trappan när någon kommer, nästan alltid har en särskild nimbus omkring sig vid juletid.

Så hjälptes vi åt att klä granen. Jag var glad åt alla pepparkaks-gubbar och -kycklingar, som blev hängande på de understa grenarna. De kunde jag sedan gå och bryta benen av när ingen såg och äta upp.

Sedan när vi klätt granen så var det dags för doppet i grytan och efter doppet skulle vi få kaffe med bröd och kakor. Medan mamma gjorde i ordning det, så spelade och sjöng vi syskon. Min bror trakterade fiol.

Äntligen var stunden inne för julklappsutdelningen. Man blev överraskad, glad och tacksam för alla saker, som kanske inte var så dyrbara, men ack så välkomna! Efter julklappsutdelningen var det dags för lutfisk och tomtegröt med mandel i.

Men man måste ju lägga sig, även en julafton, men jag hade fått löfte om att få följa med till julottan. Det var en mil till kyrkan och för att hinna dit med

häst och släde, måste man stiga upp väldigt tidigt. Jag minns att jag på julnatten sov med ett öga i taget för att det kändes så spännande inför julottefärden.

Jag hade jag för vana, sedan jag lärt mig spela, att innan de andra blivit färdiga på juldagsmorgonen, skynda mig att sätta mig vid orgeln och spela »Var hälsad sköna morgonstund«, medan mamma gjorde i ordning

Brunte gnäggade av otålighet innan pappa smackade iväg honom. Brunte visste väl att när han kom fram till kyrkan så fick han i stallet vid sockenstugan bekanta sig med hästar från andra delar av socknen.

Det var trevligt efter vägen, för det var många hästskjutsar i farten och bjällrorna klingade så vackert.

I kyrkan var det varmt och upplyst. Vi barn tyckte att det var som att komma in i himlen. Och i kyrkan bor ju Gud, så vi visste att vi skulle vara stilla och uppmärksamma. Men pappa kunde inte alltid sitta kvar under hela julottan. Brunte skulle ju ses till och i ett främmande stall blir en häst alltid mera orolig.

Det hade börjat ljusna lite när vi åkte hem från julottan.

Väl hemkomna gjorde mamma i ordning smörgås och mjölkchoklad med vispad grädde. Det var stående efter varje julottefärd. Under måltiden kunde vi se ut genom fönstren hur småfåglarna ägnade sig åt sin jultid i den kärve som pappa satt upp åt dem. De tjattrade på sitt språk och liksom avvaktade en stund innan de gick till attack mot havren. Det var så rofullt i gryningsljuset med alla dessa fåglar: talgoxar, blåmesar, bofinkar och de pompösa domherrarna.

I alla tider har det nog varit så, och kommer väl så alltid att förbli, att de barndomsminnen som står starkast kvar är de som är förknippade med julen.

Karin Hultgren

Vinternattens köld var sträng

Alla som »var med« om krigsvintrarna i början av 40-talet vet att det var kallt, mycket kallt. Temperaturen var konstant minus 20 grader.

■■■ Svår att tämja, som jag antar att en femtonåring är i dag, likadant var det då och jag var inget undantag.

Lördagen den 26 januari skulle det bli fest i Axbergs bygdegård, samlingsplatsen för ortens föreningsliv. Det var SLU, Svenska Landsbygdens Ungdomsförbund, som stod för arrangementet och jag hade bestämt mig för att åka dit.

Att pappa inte förmådde hindra mig, förstod jag långt senare. Det var kaotiskt i hemmet. Mamma låg svårt sjuk i Örebro och hade inte lång tid kvar att leva och detta kände pappa till. Han orkade inte säga ifrån helt enkelt. Dessutom var det bekymmersamt med annat som kriget ute i Europa ställde till med. Det var svårt med foderförsörjningen till djuren och den stränga kylan i stall och ladugård.

Men – med finkläderna väl dolda av yllebyxor, skidbyxor, varma koftor och halsdukar, kåninmössa med öronlappar och yllevantar bar det iväg över skaren till Hovsta station. Tåget mot Dylta Bruk gick klockan 19.00. Min kamrat, lika påpäl-

Mildred hemma hos fästmannen Lennart Engström 1942.

sad, var också med. Hon var yngre än jag, fjorton år.

Elis, vaktmästaren, hade ställt i ordning till dans och säkert tillbringat åtskilliga timmar i pannrummet för att få upp värmen i lokalen där det nu blev dans, kaffe, närhet, ungdomlig gemen-

skap och skratt. Klockan gick – men! – inte något tåg tillbaka till Hovsta! Hur skulle vi komma hem? Termometern visade på minus 29 grader, vinden var hård och nordlig. Att vistas utomhus var inte ärsiktigt gynnsamt.

Räddningen kom från Västersätter, Norra Dylta. Sven Karlsson hade i förväg rekviderats av ett gäng som skulle till Lillån och Örebro. Där i bilen kunde vi få tränga in oss, min kompis och jag.

Med alla kläderna på igen tog vi, trots vår späda gestalt, självklart en del plats. Jag var kvick och placerade mig genast mycket nära, i knät på, den yngling som jag faktiskt redan förra sommaren, i Sättra hage, hade utsett till min drömprins. Jag tänkte minnsann inte stiga ur den här bilen i första taget!

Sven tuffade på med gengasen och det gick undan värre!

När vi kom till Hässelby var det tänkt att vi skulle vi lämna bilen och fortsätta till fots hem till Kårsta. Min kloka och förståndiga kamrat gick ur bilen, men det var inte riktigt min tanke utan jag hängde med till Förlunda. Sedan ut i kalla natten genom Yxsta, över järnvägen, Kårstagatan helt igensnöad, oplogad, hård vind från norr, där kämpade jag mot vädrets makter.

Jag var nere på knä många gånger, men någonstans ifrån

fick jag styrka att fortsätta. Kanske fanns också kvar en inre glöd från den lycka jag känt under bilturen.

Framme i Kårstaby kom vinden inte åt lika häftigt. Men på vägen mellan byn och hemmet lade det sig alltid mycket snö. Det är mig en gåta hur jag tog mig fram. Pappa fick ibland skjutsa mig med häst när jag skulle till skolan i sådant väder – och snön gick upp till buken på hästen. Då var jag rädd – men inte nu. Det fanns inte tid till det, dessutom, hemmet låg där framför mig – snart var jag hemma.

När jag sedan kröp ner i kökssoffan bredvid min storasyster (arma henne, det måste ha varit kallt), kände jag stor tacksamhet för att jag klarat mig utan värre köldskador, men också över att få ha trätt dansen i Axbergs bygdegård och suttit så nära honom, fortfarande min drömprins.

År 1952, den 26 januari, uppmärksammades i pressen att det var tio år sedan Mellansverige upplevde det kallaste dygnet någonsin.

Mildred Engström

Bygdegården i Axberg

var samlingsplats för ortens olika föreningar sedan den färdigställdes 1937. Initiativet till bygdegården togs av lantbrukaren, förtroendemannen Valfrid Johansson i Nävesta. Friherre Åkerhjelm på Dylta Bruk hade ställt mark tillförfogande. JUF, Jordbrukarnas Ungdomsförbund, arbetade mycket för att projektet skulle kunna genomföras och dess ordförande, Axel Jönsson, Lövåsen, lade ner stor kraft och energi på idén.

Lars Ericson föreläser om svenska slagfält

ArkivCentrums traditionella Hindersmässoföreläsning handlar den här gången om Svenska slagfält, som också är titeln på en bok som skildrar vår historia från ett nytt perspektiv – genom de många krig Sverige varit inblandat i. Lars Ericson är en av författarna och kommer till ArkivCentrum torsdagen den 27 januari kl 19.00.

Det var dans i Östansjö

Östansjö Folkets park- och husförenings herrar dansar till musik av Telefon-Erik våren 1924.

I anslutning till projektet »Bildningsborg och syndanäste« har ArkivCentrum inte bara publicerat boken »Det var dans i Folkets park«. Vi har också inventerat de befintliga och obefintliga folkparkerna i länet.

Det visar sig ha funnits 40 folkets park – från Ställdalen i norr till Röfors i söder. Därtill kommer en mängd privat- och föreningsdrivna parker och festplatser. Äldst av dem alla är just den i Ställdalen samt Örebro's första och numera saligen avsomnade folkpark i Rynninge, båda med startår 1902.

OK. Jag hör protesterna från Hällefors. Krokbornsparken skapades visserligen redan 1796 genom bergsrådet Detlof Heijkenskiölds försorg till hälleforsbornas rekreation och förlustelse, men någon egentlig Folkets park blev den inte förrän i början av 1900-talet.

Senast tillkommen av länets folkparker är den i Pålshöda, som tillkom 1946 – en av en handfull fortfarande verkamma.

■■■ En av de av ArkivCentrum inventerade folkparkerna i länet är den i Östansjö, nedlagd 1941. Året därpå gavs nämligen

inget danstillstånd av landsfiskalen – anledningen okänd – och eftersom föreningen dessutom inte hade pengar att rusta upp parken för, så såldes den på en offentlig auktion.

Föreningen Östansjö Folkets park bildades 1920, men parkverksamheten kom inte igång förrän våren därpå. Då hade föreningen hyrt en tomt i Östanfalla och där byggt en utomhusdansbana, senare tillbyggd med en orkesterscen under tak. För att ytterligare höja attraktionskraften flyttades en gammal smedja till parken och byggdes om till

serveringspaviljong med tillhörande kök.

I och med att ett folkets hus byggdes året därpå bytte föreningen namn till Östansjö Folkets park- och Folkets husförening, vars styrelse under hela 1920-talet kom att domineras av Östansjö och Hardemo kommunistiska ungdomsklubbar i skön förening. När den socialdemokratiska ungdomsklubben bildades 1927 gick den förstås in som medlem, vilket bidrog till att diskussionens vågor gick höga på föreningsmötena.

Det påverkade nu inte verksamheten i parken, som blev ett kärt tillhåll för den dansanta delen av allmänheten i Östansjö med omnejd. Danserna blev populära – om än inte alltid ordnade med vederbörliga tillstånd. Det kom till och med folk resande ända från Hallsberg för att ta

en svängom till alltifrån lokala orkestrar som Georgs danskapell till självaste dragspelsoraklet Calle Jularbo.

Föreningen köpte loss parkområdet 1932, men ekonomin var redan då så dålig att styrelsemedlemmen Gustav Wetterberg fick överta byggnaderna i parken som säkerhet för sina fordringar på föreningen.

Ekonomin fick sig ytterligare en knäck när landsfiskalen krävde att två statspoliser skulle finnas på plats vid danserna.

Det blev dyrbart för föreningen, som resten av 30-talet fick se verksamheten så sakteliga

bort. Den socialdemokratiska ungdomsklubben hyrde själv parken ett tag, men lyckades inte vända utvecklingen.

Sommaren 1941 blev sålunda den sista när det ordnades dans i Östansjö Folkets park.

I slutet av 1970-talet fanns bara fundamenten kvar av den forna dansbanan och serveringspaviljongen hade gjorts om till sommarstuga.

Bo E I Fransson

Research: Håkan Henriksson

Östansjö Folkets park någon gång på 1920-talet med den nybyggda orkesterscenen.

Baron Loewenstern och det försvunna bryggeriarkivet

Under några år i början av 1900-talet leddes Örebro Bryggeri av en färgstark och egensinnig baron Alfons Andreas Loewenstern. Inte nog med att han var beryktad för sin hänsynslöshet, både i affärer och sin förmåga att dupera stans fina damer. Hans barontitel var lika falsk som hans penningtransaktioner var märkliga. Allt enligt dåtida källor.

Hans extrema politiska böjelser intresserade kriminalpolisen. Bland annat understödde han, trots sitt judiska påbrå, Sveriges fascistiska kamporganisation vid dess bildande 1925 och den ryktbara Munckska kåren i Stockholm, en hemlig och beväpnad frivillig skyddsskår med uppgift att bekämpa samhällets inre fiender, i första hand kommunisterna. Polisen lade beslag på hans efterlämnade handlingar och inledde en undersökning av hans penningtransaktioner sedan han hastigt avlidit i sin sekreterares våning i Helsingborg juldagen 1937.

■■■ I Örebro Bryggeris arkiv finns en skrivelse daterad den 14

november 1924 avsänd till biblioteksammanuens Jonas Samzelius i Uppsala. I den skrev bolagets dåvarande ägare, direktör Malte Lindnér, bl a att »i början på 1900-talet förkommo samtliga gamla papper rörande bryggeriet, varför vi sakna närmare kunskap om bryggeriets gångna tider«.

Samzelius frågade i sitt svarsbrev på vilket sätt de gamla papperen hade förkommit, men något svar från Lindnér finns inte bevarat i korrespondensen dem emellan.

I Norlings Bryggeriarkiv finns emellertid ett par tidningsurklipp från 1938, publicerade i Örebro Dagblad, och där finns kanske svaret på frågan hur arkivmaterialet försvann. I pressklippen omtalas en viss *Alfons Loewenstern*, ägare till Örebro Bryggeri AB under åren 1902–1904.

En av tidningsrubrikerna lyder: »*Loewenstern var 3 år disponent i Örebro. Drog ej jämnt med kunderna, måste lämna Bryggeri-a.-b:s ledning. Kallade sig baron redan i Örebro – var avundsjuk på äkta baron – Finurliga men hänsynslösa affärsmetoder.*«

Han kallade sig också greve Alfons Andreas von Loewenstern. Vid hans tillträde som VD 1902 blev Örebro Bryggeri aktie-

bolag. I ett av pressklippen anges att han var född den 1 mars 1870 i Hasenpoth i guvernementet Kurland (nuvarande Aizpute i sydvästra Lettland), son till de ryska undersåtarna köpman Herz Loewenstern och dennes hustru Matilda, och att han växte upp hos dem fram till 15-årsåldern. Efter en kortare vistelse utomlands hamnade han i Moskva, där han under 15 år var anställd hos humlefirman H Landmann & Söner som generalombud. Som sådan reste han ofta i Sverige, Finland och Ryssland. Till Sverige kom Loewenstern i början av 1902 och innehade från mars samma år till den 1 oktober 1904 tjänsten som disponent på Örebro Bryggeri AB. Då lämnade han Örebro för Stockholm och två år senare flyttade han till Berlin.

Enligt en annan presskälla blev han aldrig svensk medborgare. Det omtalas att »... *det är åtskilliga som minnas honom rätt väl, iklädd som han var synnerligen pråliga färggranna kläder, ofta med rock, väst och byxor i skilda färger. Men han kunde inte länge leva i frid och sämja med örebroarna - - - Han gick ofta och retade upp sig på små struntbagateller.*«

Under sin Örebrotid var Loewenstern en mycket känd man

Loewenstern var 3 år disponent i Örebro.

ALPHONS LOEWENSTERN
under sin Örebro-tid 1902—1904.

Drog ej jämnt med kunderna, måste lämna Bryggeri-a.-b:s ledning.

Kallade sig baron redan i Örebro
— var avundsjuk på äkta baron.

Finurliga men hänsynslösa affärsmetoder.

och man såg honom ganska ofta i gatuvimlet. Dessutom deltog han rätt flitigt i det dåtida sällskapslivet. Hans judiska födsel beredde honom, enligt samma källa, dock vissa svårigheter, i synnerhet när det gällde bjudningar där fläsk och skinka serverades och han ur affärssynpunkt inte ville stöta sig med värdfolket och tacka nej. Vidare påstås han ha gjort sig rätt illa omtyckt genom sina hårda affärsprinciper, sin stora hänsynslöshet och en ovanlig portion slughet i förening med en ofantlig duperingsförmåga. Det berättades också ganska allmänt i Örebro om hans sätt att komma över aktiemajoriteten i Örebro Bryggeri. Samtidigt noteras det att de öre-

broare som personligen kände Loewenstern och ofta varit tillsammans med honom att han kunde vara en stor charmör, som kunde tjusa och slå an genom sina sällskapliga egenskaper, »i synnerhet på damerna». Dessutom var Loewenstern ett språkgeni. Han behärskade lettiska, litauiska, polska, ryska och tyska mycket väl. Han kunde även ganska obehindrat föra sig på svenska, franska, ungerska, finska och estniska. Även latin hörde till hans språkliga kunskaper.

Av skrivierna i pressen framgår det också att Loewenstern ska ha sålt Örebro Bryggeri AB:s värdefulla arkiv: »När Alphons Loewenstern lämnade Örebro och därmed ledningen för Örebro

Bryggeri AB var det inte så underligt, att han tog med sig hela bryggeribolagets värdefulla arkiv, framhåller direktör Malte Lindnér - - - Men han lär ju också ha varit en sjusärdeles affärsman, och då örebrobryggeriet är ett av landets äldsta i sitt slag, så innehöll arkivet åtskilliga dyrgripar för fackmannen. Någon gång i mitten av 1920-talet reste jag upp till Stockholm för att om möjligt rädda något av det forna arkivet. Jag besökte honom i hans hem vid Skeppargatan, där det närmaste verkade antikvitetsaffär, så fullt var det med gamla möbler och luktade mögel. Men några papper hade han ej kvar, åtminstone berättade han det för mig. Han hade sålt dem alla till bryggeriorganisationer och fack-

Under november 2004

förtecknades arkiven efter Norlings Bryggeri AB och Örebro Bryggeri AB. Förutom dessa två ingår även Zenks Bryggeri AB, Nora Bryggeri AB, AB Lindesbergs Ångbryggeri, Örebro Bryggeriet Kronan AB samt fastighetsbolaget AB Kedjan i Örebro. Arkivmaterialet efter dessa alla arkiv är inte så omfattande, endast 1,5 hyllmeter. Materialet är inte helt komplett, utan mycket saknas dessvärre. Sannolikt slängdes det mesta när bryggerierna upphörde. Ändock finns några protokoll, verksamhetsberättelser och räkenskaper kvar i dag. I Norlings Bryggeriarkiv finns två äldre kapitalböcker från år 1869 och 1883 bevarade. Likaså finns protokollavskrifter bevarade från juni och augusti 1876 som handlar om ombildandet av Norlings Bryggeri till ett aktiebolag. I arkivet efter Örebro Bryggeri AB finns handlingar rörande det sk Bryggerimålet från 1779–1848. Det gäller en mångårig rättegångsprocess om bryggerimonopolet inom Örebro stad i början av 1800-talet.

När det gäller historik över dessa bryggerier kan hänvisas till Lennart Westessons artikel om Bryggeriindustrin i Örebro 1796–1972 i boken »Örebro – våra minnen i ord och bild« utgiven av Sällskapet Gamla Örebro 2003. Dessutom finns en kort historik över Norlings Bryggeri på ArkivCentrums hemsida (www.arkivcentrum.se).

Alfons Loewenstern

män på kontinenten, men han var så stor affärsman att han erbjöd sig att mot kontant erkänsla själv ordna kopior till mig. Sedermera har det lyckats mig att i det närmaste bringa samman alla de saker, som han skingrade för himlens alla vindar i Frankrike, Schweiz, Holland och Tyskland, och en del har jag kunnat få åter i form av kopior genom bibliotekarie Samzelius vid universitetsbiblioteket i Uppsala.»

I den citerade artikeln heter det vidare: »Den dag som i dag är, fortsätter direktör Lindnér, ha vi nästan varje dag en påminnelse om de år, när Alphons Loewenstern var i ledningen för bolaget. Han hade sina små egenheter, och främst bland dessa stod att han på första sidan i alla bokföringsböcker och andra böcker för bolaget med halvmeterhöga bokstäver präntade i sirlig skrift »Med Gud». Han ansåg devisen som en maskot, och trots att många förehöll honom det olämpliga att blanda samman religion med affärer gjorde han bara en typisk gest och slog sig för hjärtat.«

En av Loewensterns många deviser i Bryggeribolagets böcker.

»En annan sådan där egendomlighet var att han var synnerligen uppretad och nära nog svartsjuk på den friherretitel, som baron Gus-

taf Djurklou, bolagets juridiska ombud och stor aktieägare, hade. Loewenstern tålde inte Djurklou och gick to m så långt att han på

sina egna brev skrev dit eller lät skriva dit en barontitel före sitt eget namn. Han var sålunda titelsjuk redan under sin örebrotid.»

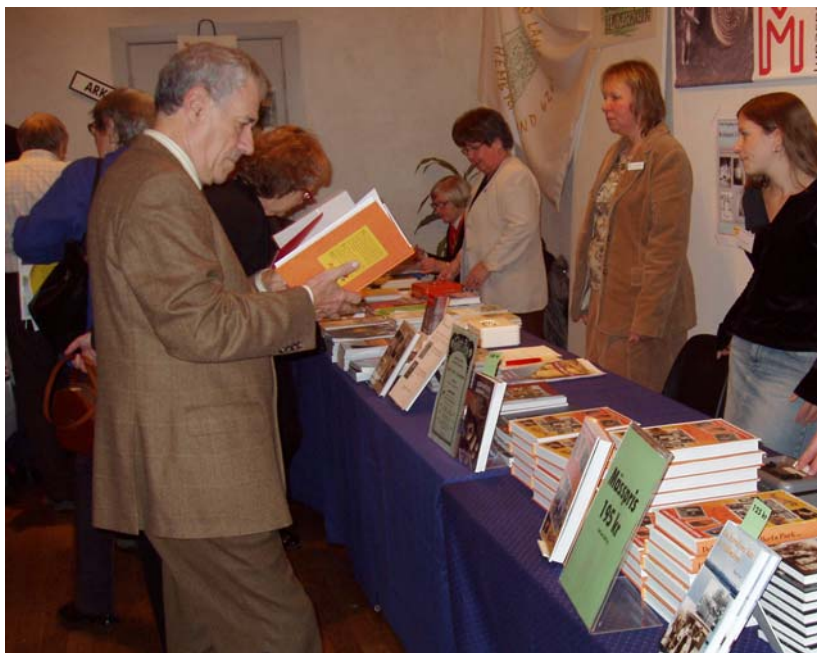
Denna korta redovisning av en artikel i Örebro Dagblad från 1938 visar att en invandrare från Ryssland kunde bli framgångsrik i Sverige redan för 100 år sedan, även om hans affärsmetoder ansågs tvivelaktiga.

Det vore önskvärt om någon läsare kunde forska vidare om Loewenstern i andra arkiv för att kunna bekräfta eller dementera de uppgifter som framkommer om honom i dessa pressklipp från Örebro Dagblad, bevarade i Norlings Bryggeri AB:s arkiv.

Carl Magnus Lindgren

Arkivets nya bok – »Det var dans i Folkets Park« – släpptes för skribenter och allmänhet i början av november. Det firade vi med en hejdundrande bokfest i ArkivCentrums lokaler, dit ett 70-tal specialinbjudna personer infunnit sig: medförfattare och andra inblandade. Skådespelaren Gunnar Uddén premiärläste ett kapitel och Lars Holmbergs 12-mannaband förstärkta med Benny Lawin och tre skönsjungande damer höjde sedan stämningen ytterligare. Det serverades, som folkparkseiden bjuder, varmkorv och läsk och det hela avslutades med att undertecknad visade ett nyproducerat ljud- och bildspel om det svenskaste av svenska nöjesföreteelser: Folkets park.

Akademiledamoten och författaren Per Wästberg bläddrade intresserat i arkivets nya folkparksbok under bokmässan på Örebro slott.

Folkparksboken rosad på släppfest och bokmässa

Släppfest på ArkivCentrum med Lars Holmbergs swingband.

Länets nya landshövdingepar hälsade på vid bokbordet på Slottet.

Musikanten och medförfattaren Benny Lawin får sitt exemplar av boken.

■■■ Arkivet var förstas också närvarande på årets bokmässa på Örebro slott den 12–14 november. Där visades och såldes folkparksboken till allmänheten för första gången. Intresset var stort och celebriteterna flockades runt försäljningsbordet. Akademiledamoten och författaren Per Wästberg var där och bläddrade

intresserat, länets nye landshövding Sören Gunnarsson hälsade på och stans revykung Peter Flack – som för övrigt medverkar med ett kapitel i boken – signerade böcker på löpande band. Självt bidrog jag med mitt ljud- och bildspel i en fullsatt Bernadottesalong i ett av slottstornen.

Samma helg hölls Arkivens dag

med öppet hus på ArkivCentrum. Även där var temat Folkets park med bildvisning och tipspromenad. Tre vinnare med 11 av 13 rätt har sedermera belönats med varsin folkparksbok: Håkan Ström, Hans Egefolk och Jan Wallin, samtliga Örebro.

Bo E I Fransson

Nu hyllas han igen – Lindesbergs stolthet Sven Arefeldt

Vad har »Min soldat« med Ulla Billquist, »Luffarvisa« med Calle Reinholdz och »Violer till mor« med Bertil Boo gemensamt? Nej, inte bara skivbolaget Sonora, utan att de alla ackompanjerades av Sven Arefeldt och

hans orkester och att musiken i samtliga fall var arrangerad av denne pianist, sångare och orkesterledare – ja till och med filmskådis – bördig från Örebro län.

■■■ Från slutet av 1930- till i början av 50-talet samarbetade han, förutom med ovanstående storheter, med alla de kända svenska grammofonartisterna: Sven-Olof Sandberg, Lisbeth Bodin, Anders Börje, Harry Brandelius, Alice Babs och Åke Grön-

Hela familjen Arefeldt i Östermalmsvåningen i Stockholm: mor Anna, far Amandus och Sven.

berg, bara för att nämna några stycken.

Tillsammans med sina Lekkamrater åstadkom han dessutom egna schlager som »I en roddbåt till Kina«, »Pudra din kind med solsken«, »Señora«, »Aba daba honeymoon« och »Hjärtats röst«.

Fadern kom från Hörken och hette Karl Amandus Johansson, innan han fick arbete som vaktmästare på Handelsbanken i Stockholm och tog sig det förnämligare familjenamnet Arefeldt. Modern Anna Carolina hade sin familj i Aspa norr om Lindesberg.

Sven Allan Amandus föddes i december 1908. Det var innan föräldrarna hade ingått det äkta ståndet och därför fick han vid födelsen i Klara församling i Stockholm moderns efternamn, Forsberg. Hon stod i kyrkböckerna skriven som ensamstående ogift piga, anställd hos timmermansänkan Alma Charlotta Pettersson på Mäster Samuelsgatan 73/Vasagatan 26. Förmodligen var det hennes något penibla situation som var anledningen till att sonen redan efter knappt nio månader fick flytta hem till morföräldrarna i Lindesberg.

1910 gifte sig föräldrarna och i november samma år återförenades hela familjen i ett gemensamt hem på Artillerigatan i Hedvig Eleonora församling.

Sven Arefeldt började tidigt musicera, först på fiol – vilket han avskydde – och senare på favoritinstrumentet piano, som den inte alltför välavlönade banktjänstemannen kunde införskaffa mycket tack vare sina extraförtjänster som amatörkonstnär. Han hade tagit Hermodskurser i oljemåleri, en hobby som han sedan gick in för med

Alice Babs och Sven Arefeldt i inspelningstagen på Sonora 1939–40.

liv och lust.

I tonåren var Sven med om att bilda sedermera välbekanta the Original Green Orchestra, förkortat TOGO. På 30-talet blev han en förgrundsgestalt inom svensk jazz och blev flera år i rad vald till Sveriges bästa manlige swingsångare av Orkester-Journalens läsare. Under årens lopp var han engagerad av kapellmästare som Erik Zöll, Dick de Pauw, Sune Lundwall, Jack Harris och Sven Fors. Ett år var han ackompanjator hos Ernst Rolf på Cirkus. De sista åren reste han i landet med Harmony Sisters och Yngve Stoor och hans orkester.

1937 blev Arefeldt musikalisk rådgivare och orkesterledare på skivbolaget Sonora. Han kom-

ponerade filmmusik och schlager – bland annat »Ett glatt humör« åt Alice Babs och »Under det gamla äppelträdet« åt Ulla Billquist – och hade eget uppskattat radioprogram på 40-talet, »Sven Arefeldt leker på pianot«. Han medverkade i elva långfilmer, för det mesta som den sjungande pianist han var.

På grund av sin mörka röst och sitt släpiga sätt att tala och röra sig kallades han gemenligen för »Gubben« Arefeldt, trots sin relativa ungdom. Han blev nämligen inte mer än 47 år.

Somrarna tillbringade han i trakten av Gusselby i Lindesbergs kommun. Föräldrarna hade återvänt till hembygden på 30-talet och själv hyrde han in sig

i grannskapet eller bodde hos sin kusin Samuel Forsberg i Aspa.

Det var också hos kusin Forsberg som hans levnad ändade en augustidag 1956. Livstrött och skuldsatt valde han att själv avsluta sitt liv.

Han vilar på Södra kyrkogården i Lindesberg, i en hittills omärkt grav. Det nyligen bildade sällskapet Sven Arefeldts vänner har nu planer på att markera gravplatsen genom att resa en sten till hans minne.

Sven Arefeldts liv och leverne skildrades i slutet av oktober av musikkforskaren Bengt Nyquist i en fullsatt aula på musikskolan i Lindesberg. Ytterligare uppmärksamhet kommer att ges honom i ett arrangemang av Linde museum den 13 februari. Då blir det premiär i Lindeskolans aula för ett ljud- och bildspel av undertecknad om Sven Arefeldt, hans musik och livsöde.

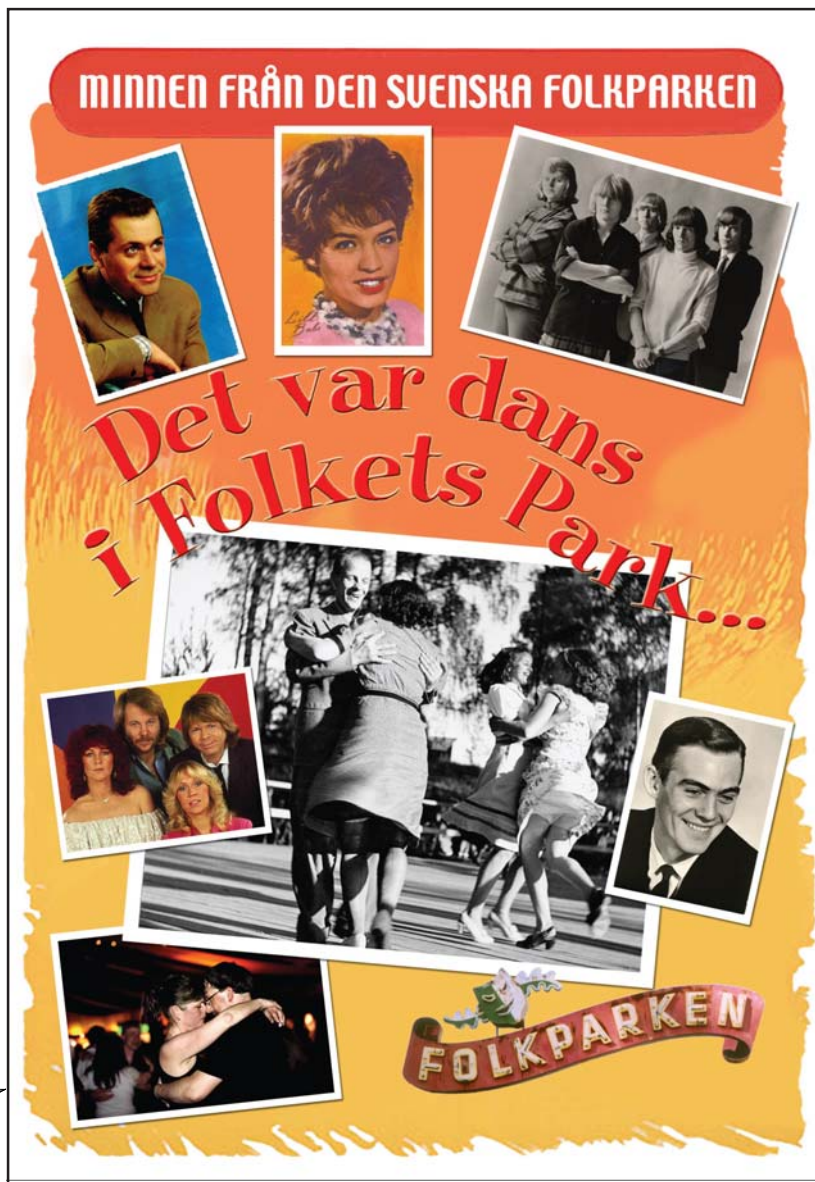
Bo E I Fransson

ArkivCentrum Örebro Län

Folkrorelsernas Arkiv i Örebro Län
och Örebro Läns Företagsarkiv
i samarbete

Nikolaigatan 3 • 702 10 ÖREBRO
Tfn 019-611 29 00 (även texttfn)
Fax 019-611 81 20
E-post:
arkivet@arkivcentrum.se
Internet: www.arkivcentrum.se

Öppet måndag, onsdag–fredag
kl 08.30–17.00
och tisdagar kl 08.30–20.00
lunchstängt kl 12.00–13.00

Julklappen för nostalgikern!

Rätta svar till tipspromenaden under Arkivens dag

1. Sveriges första folkpark startade i Malmö 1891. 2. Länets två första folkparker, som invigdes 1902, var de i Örebro och Ställdalen. 3. 1934 flyttade Örebro Folkets park från Rynninge till Adolfsberg. 4. 1509 besökare såg Snoddas i Garphyttans Folkets park 1952. 5. Den vackra entrén tillhörde Degerfors Folkets park. 6. Bondkomikern Jan i Grebos riktiga namn var Josef Ulin. 7. Det var i Pålsboda Folkets park som Owe Thörnqvist 1965 gav en besökare en smäll på truten. 8. Dansen på bilden kallas twist. 9. Revyfiguren Hjalmar hustru heter Hilda. 10. Gruppen som Björn Ulvaeus spelade i under 1960-talet hette Hootenanny Singers. 11. Jerry Williams riktiga namn är Erik Fernström. 12. Arkivchefen Göran Henrikson väger 88,2 kg.